

Islam P & O (Pitanja i odgovori)

Daniel Ćosić-Dragan

Abstract: Islam Q & A

What is Islam? Is it religion, movement, political idea, type of organization of society, art of culture, science or just an ideology, which supports and gives approval for violence and terrorism?

Those questions, normally, ask himself a person after seeing, reading and hearing daily news, full of violence mainly from areas populated by Muslims (Arabic peninsula, Iraq, Afghanistan, Pakistan, Indonesia...).

Having in mind that there is a significant number of those persons claiming that Islam supports and suggests that violence is acceptable if You are on "the way of Allah", author wanted to show other, from an ecumenical perspective, real face of Islam – side which is very narrow to other religions (especially to Judaism and Christianity) and positive heritage (for western, Christian Civilisation) from time of conflicts and battles.

This short overview and presentation of some terms, activities, names, ideas and persons from the history of Islam, as author hope, can make our knowledge about Islam wider and deeper and be helpful for spreading the inter-religion and intercultural dialogue.

Uvod

Čitajući mnogobrojne tekstove u kojima su se spominjali pojmovi „islamski terorizam“, „islamske terorističke organizacije“ i „islamski teroristi“, a posebno one koji su se u medijima pojavili nakon terorističkog napada na SAD, 11. rujna 2001., potrebno je postaviti pitanje opravdanosti korištenja, ali i točnosti, navedenih pojmova. To su pojmovi koji mogu nanijeti više štete nego koristi i u svojoj su biti pogrešni. Istovremeno su opća znanja o islamu, o njegovu nastanku, razvoju, podjelama, obilježjima, vrijednosti-

ma i doprinosu današnjem čovječanstvu nepoznanica za mnoge. Islam nije samo vjera. Islam je način života, ponašanja ali i društvenog uređenja. Islamski su umjetnici i znanstvenici dali i znatan, pozitivan, obol sadašnjosti. Nedovoljno je poznato da je dio, do tada izgubljenih i zaboravljenih znanja starogrčkih mislilaca, „vraćen“ u europski korpus znanja, odnosno u zapadne kršćanske civilizacije, tek nakon prodora Arapa na europsko područje. Također je nedovoljno poznata činjenica da se i danas koristimo arapskim brojevima.

Stoga, kako bi se bolje objasnili pojmovi koji se susreću u svakodnevnom životu (neki češće, neki rjeđe), napisan je ovaj rječnik. Tijekom pisanja, birani su i obrađivani oni pojmovi kojima se lakše može opisati nastanak i razvoj islama kao vjere i oblika organizacije društva. Istovremeno su se pokušale prikazati najvažnije osobe u prvoj fazi razvoja islama, podjele u islamu koje su i danas jedan od bitnih razloga žestokih sukoba unutar muslimanske zajednice. Međutim, neki su okviri u pisanju morali biti postavljeni. Stoga se u ovom radu gotovo i ne spominju terorističke organizacije i teroristi koji su svojim djelovanjem, na žalost, pisali i stvarali modernu povijest, cijelog a ne samo islamskoga svijeta. Istovremeno nisu se obrađivale potankosti o islamskoj znanosti, umjetnosti i kulturi, nisu se prikazivali razvoj i djelovanje raznih dinastija koje su obilježile rane faze razvoja islama, a koje imaju određenu važnost i danas.

Izabrani su osnovni pojmovi koji se vrlo često javljaju u mnogim tekstovima, pojmovi koji određuju pripadnost određenoj grupi odnosno zajednici te pojmovi koji bi trebali pomoći pojedincu u stvaranju osnovne razine znanja o islamu.

Kao poseban problem potrebno je istaknuti neujednačenost prevođenja (kako pisanog tako i govornog) arapskog nazivlja i pojmova na druge jezike. Isti nazivi u arapskom jeziku, pojavljuju se napisani na nekoliko, čak i bitno, različitih načina u drugim jezicima. Time nastaju bitni problemi u raspoznavanju pojmova i naziva što islamisti i teroristi mogu uspješno koristiti. Stoga smo ovdje pokušali dati prikaz i drugih, nama poznatih, pojava oblika pojmova i imena.

Na kraju teksta nalazi se i nekoliko grafičkih prikaza. Prvi prilog prikazuje podjele u islamu s obzirom na način tumačenja Kur'ana te prihvatanja drugih svetih knjiga islama. Neke podgrupe (kao Druze ili Bahai) nisu navedene u prikazu jer su s vremenom postale zasebne vjerske zajednice. Međutim, podjele sunita i šiita podrobnije su prikazane da bi se vidjela sva složenost njihovih unutarnjih podjela i međusobnih odnosa.

Drugi grafički prikaz pokazuje način donošenja pravnih odluka u islamu, odnosno znanja koja mora steći vjerski službenik ako želi dobiti poseban status. Odnosno, prikazani su izvori islamskog pravosudnog sustava i njegova organizacija.

Treći grafički prikaz upućuje na osnovne razlike između sunita i šiita, odnosno razlike u izvorima iz kojih crpu svoje stavove, razmišljanja i odluke.

Rječnik je nastao tijekom pisanja leksikona izvještajnog nazivlja i postat će njegov integralni dio.

Islam i terorizam

Danas se pod pojmom islamskog terorista kao pripadnika islamske terorističke organizacije, smatra osoba koja u ime islama planira, organizira i izvodi nasilna, teroristička djela. Taj je pojam u svojoj biti netočan jer krivo definira uzroke tog oblika terorizma. Netočan je jer islam nije ni uzrok ni povod terorističkog djelovanja, nego opravdanje koje teroristi koriste da bi lakše i brže doveli do ispunjenja svojih političkih ciljeva: istovremeno stvaranje jedinstvene svjetovne i duhovne vlasti utemeljene na način na koji oni tumače Kur'an i druge svete knjige islama (stvaranje kalifata, odnosno zajednice islamskih emirata).

Ovi su pojmovi i štetni jer onemogućavaju čvršću uvezanost struktura koje se žele, ali i mogu vrlo učinkovito, boriti protiv nasilja. Ovaj oblik nasilja, odnosno terorističkoga djelovanja usmjeren je i protiv drugih muslimana (pojedinaca, grupa, ustanova, vladajućih režima) koji ne dijele radikalne i nasilne stavove terorista. Lako je uočiti koliko je režim u Saudijskoj Arabiji na udaru terorizma. Lako je način organiziranja vlasti u Saudijskoj Arabiji vrlo blizak izvorišnim osnovama islama (vahabizam), kraljevska je obitelj jedan od glavnih neprijatelja Al Qaide. Koliko je ta vlast zaista ugrožena, uočava se u činjenici da je više od polovice terorista koji su poginuli u samoubilačkim napadima u Iraku došlo iz Saudijske Arabije. Istovremeno su vlasti i u drugim zemljama, npr. u Jordanu i Egiptu, najopasniji protivnici islamista i terorista

Islam, kao vjera i kao način življenja te društvenog uređenja, snažno ujedinjava mnoge muslimane, bez obzira na njihovu nacionalnost. Stoga je pojam, islamski terorizam, politički i organizacijski vrlo štetan jer daje dodatno opravdanje i uporište teroristima u njihovim tvrdnjama da su upravo oni, teroristi, jedini i pravi borci za islam, za njegovo širenje i jačanje. Pravilnim definiranjem ovog problema omogućit će se snažnije angažiranje arapskih, odnosno islamskih država u učinkovitijoj borbi protiv terorizma, smanjit će se uporište, odnosno ljudska baza, osobito među mladim muslimanima, koji postaju skloni nasilju vođeni željom za „obranom i širenjem islama“. I pojam „terorizam motiviran islamom“, koji se u posljednje vrijeme pojavljuje također u sebi krije mogući problem. Naime, taj oblik terorističkoga djelovanja, iako traži opravdanje svog djelovanja u islamu, ipak je i samo terorizam, sredstvo postizanja političkih ciljeva nasilnim djelovanjima na lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini. To je,

uistinu, terorizam koji za svoje djelovanje pokušava naći opravdanje tumačenjem svetih knjiga islama u skladu sa svojim potrebama i ciljevima. Međutim, postoje mnoga tumačenja, od učenih i priznatih vjerskih osoba, da u tim knjigama ipak ne piše ono što teroristi koriste kao povod svoga djelovanja. Pravilnim odnosom prema islamu i točnijim određivanjem pojmova, potrebno je stvoriti osnovu za omogućavanje učinkovite borbe protiv ovog oblika terorizma na njegovu izvorištu – na širenju prave istine o islamu među muslimanima, osobito u novoj generaciji muslimana koja koristi mogućnosti tehnološkog i društvenog napretka, ali i među onima koji i dalje žive načinom i u uvjetima kakvi su vladali prije 50 ili više godina. Jer su mladi ciljana grupa prema kojoj radikalni islamisti i teroristi usmjeravaju svoje djelovanje, pokušavajući ih dobiti za ostvarenje svojih ciljeva.

Pojmovi kao „islamistički terorizam“ (terorizam koji organiziraju i provode islamisti), ili pak „terorizam vođen/opravdavan islamizmom“, mogli bi se koristiti a da se ne uvrijeđe ostali muslimani.

Rječnik

Abd – sluga, često se koristi u kombinaciji s božjim imenom tako da se dobiva ime Abd Allah (Abdulah) koje znači „sluga Božji“.

Abu (Ebu) – otac, koristi se u kombinaciji s imenom sina (Abu + ime sina); ujedno je i ime pod kojim je određena osoba poznata u društvu odnosno zajednici; može imati i značenje oznake mjesta.

Abu Bakr (Abu Bekr, 572.-634.) prvi je Muhamedov nasljednik na mjestu vjerskog i svjetovnog poglavara, ujedno i njegov svekar (njegova kćer Aiša bila je Muhamedova supruga) a ujedno i prvi preobraćenik na islam; naložio je izradu Kur'ana. Poznat je i pod nadimkom „al-Siddiq“ (onaj koji vjeruje). Nakon Abu Bakra, ortodoksni muslimani priznaju još samo tri kalifa („pravovjerni Kalifi“; njem. „Rechtgeleiteten Kalifen“), izravna Muhamedova nasljednika: Omara, Otmana i Alija.

Ahmadije (arap. Ahmadiya, engl. Ahmadiyya, Ahmadi, njem. Ahmadiya) 1889. godine, u tadašnjoj Indiji (provinciji Punjab), a današnjem Pakistanu, osnovao je Mirza Ghulam Ahmad (1835.-1908.) koji se predstavljao i kao očekujući šiitski imam Mahdi. Iako su se razvili u okviru šiitske zajednice, vrlo brzo postali su neovisna grupa. Od drugih se struja razlikuju po tome što ne priznaju Idžmu, Jihad i Alimu. Većina muslimanskih zajednica ne prihvaća njihov nauk te čak i negira njihovu pripadnost islamu. Podijeljeni su u dvije struje (Ahmadiyya Muslim Community koji se nazivaju i Qadiani po mjestu u kojem je M. G. Ahmad rođen, te Lahore Ahmadiyya

Movement ili Lahoriti). Njihov je cilj širenje reformiranog islama mirnim sredstvima. Rašireni su na područjima Azije i Afrike. Brojnost zajednice procjenjuje se na oko 1 milijun osoba. Poznati su kao graditelji prve džamije u Njemačkoj (još 1923. godine u Berlinu). Samo u Njemačkoj imaju oko 50 000 pripadnika. Centar njihovog djelovanja u Njemačkoj jest Nur džamija u Frankfurtu.

Aiša (614.-678.), (arap. A'isha, engl. Aisha, njem. Aischa) kći je prvog kalifa Abu Bakra i treća Muhamedova žena. Posebno je štujju Suniti. Nakon Muhamedove smrti, aktivno ulazi u politiku i bori se protiv četvrtog kalifa Alija. Do smrti, 678. godine, živjela je u Medini gdje je i pokopana.

Ajatoлах („Božji znak“, arap. Ayatallah, Ayatullah) naziv je u Iranu za velikog mudžahedina/imama koji ima potpunu vlast u cjelokupnoj šiitskoj zajednici. Najpoznatiji ajatolah bio je vođa iranske islamske revolucije Ruhollah Khomeini.

Alaviti (Nusairije, engl. Alawiti, njem. Alawiten, Nusairiya) jedna su od grana kod šiita, a sljedbenici žive na području zapadne Sirije i jugoistočne Turske (Aleviti). Grupu ekstremnih shvaćanja i pogleda, osnovao je sredinom 9. stoljeća u Iraku Muhammad ibn Nusair an-Namiria. Povod je (ne)prihvatanje desetog imama Ali al-Hadija jer se an-Namiria sam proglasio novim imamom. Ovoj dinastiji pripada obitelj sirijskih predsjednika al-Asad (Alaviti se, kao i Druzi, uglavnom nalaze na području Sirije i Libanona).

Ali Ibn Abi-Talib (600-661) četvrti je izabrani kalif (656.), Muhamedov zet (oženjen njegovom kćeri Fatimom) ali i njegov usvojeni sin. Ujedno je prvi imam kod šiita. Njegov izbor za 4. kalifa dovodi do snažne podjele u muslimanskoj zajednici. Nakon što je u ratu sa Sirijom ubijen, nastaje konačna podjela u islamu jer šiiti, Alijeve pristalice, ne žele za zakonite kalife priznati nikoga drugog osim Alijevih potomaka. Vrline koje je imam Ali naslijedio od Muhameda, on je, prema vjerovanju šiita, prenio i na svoje sinove, Hasana i Huseina, a oni pak dalje na svoje potomke. Alijev mauzolej nalazi se u gradu Najafu (Nadžaf, Nadschaf) i smatra se jednim od najvažnijih mjesta islama, i za sunite i za šiite.

Alim - vidi Ulema.

Allahu Akbar – tekbir (uzrečica) koja znači Bog je velik.

Bahaizam (engl. Bahá'ism, arap. Baha'í) vjera je osnovana, u šiitskoj zajednici u Iranu sredinom 19. stoljeća, od Mirza Husain 'Ali Nuri (Husein, engl. Hoseyn), poznatog i pod imenom Baha 'Allah (engl. Baha 'Ullah, „Božja slava“). Osnova vjerskoga podučavanja uvjerenje je da su Baha Allah i njegov prethodnik Bab oličenje Božanskoga. Cilj im je ujedinjenje svih vjera, a naglašava se jedinstvo u humanizmu. Širenju vjere u Iranu pridonosila je najava skoroga dolaska

dvanaestog imama koji treba obnoviti vjeru i povesti vjernike za sobom. Nakon šest godina djelovanja, vlasti su uhitile Babu (Sayyid 'Ali Muhammad Shirazi, arap. Siyyid 'Ali-Muhammad, 1819.-1850.) te ga objesili. S vremenom se Bahaizam proširio i izvan Irana. Nakon uspješne izvedene islamske revolucije u Iranu, nove su vlasti odmah ubile oko 200 najutjecajnijih bahaista a potom i zatvorile nekoliko desetaka tisuća pripadnika te vjere. Danas ih u Iranu ima oko 300 000. Glavno sjedište zajednice nalazi se u Haifi (Izrael). Izuzetno brojnu i finansijski utjecajnu zajednicu imaju i u SAD. Islamski fundamentalisti, ali i velik broj drugih pripadnika drugih grana islama smatraju ih previše bliskima židovstvu i vođama židovskih zajednica. S vremenom su bahaisti izgubili čvrstu poveznicu sa šiitima te su postali posebna vjerska zajednica.

Ben - vidi Ibn

Bin – vidi Ibn

Bismila (arap. bismi llahi r-rahmani r-rahim; Bismillahir – Rahmanir – Rahim; njem. Basmala, U ime milosrdnog i milostivog Boga; U ime Allaha Sveopćeg Dobročinitelja Milostivog) izjava je kojom Musliman ističe svoju punu odanost Bogu. U Kur'anu 113 sura počinje Bismilom, osim sure koja se naziva „Tevba“ (Kajanje). Međutim, budući da se u suri naziva „Mravi“, Bismila spominje dva puta (na početku i samoj suri), ukupan broj pojavljivanja odgovara ukupnom broju sura. S njom bi trebala počinjati sva pismena koja Musliman piše. Svaki bi Musliman s Bismilom trebao početi svoj dan te svaku aktivnost tijekom dana. U sekulariziranim društvima i zajednicama, Bismila se više posebno ne ističe.

Da'wa (Dawa) - vidi Poslanje islama

Dar al-Harb (Ratno područje, njem: Haus des Krieges) - vidi Dar al-Islam.

Dar al-Islam (Islamski svijet, Islamsko područje, arap. Daru-l-Islam, njem: Haus des Islams) pojam je kojim se označavaju zemlje i područja na kojima vladaju muslimani, odnosno gdje je islam vladajuća vjera ali i oblik organizacije društva i države. Njegova je suprotnost Dar al-Harb, kao područje rata u kojem muslimani trebaju voditi bitke radi daljnjih osvajanja i širenja islama. Pojmove su prvi put spomenuli srednjovjekovni islamski teoretičari da bi upozorili na potrebu stalnog vođenja ratova protiv nevjernika i u slavu islama.

Dar al-Sulh naziv je za područje ili „svijet primirja“ koje su osmislili Shafiti da bi prikazali postojanje i trećeg, neislamskog područja, a na kojem muslimani mogu živjeti, ali ipak potpuno u skladu s odredbama i pravilima šerijatskog prava. Na tom području nema islamske vlasti i premanjemu se ne mora obvezatno, i odmah, voditi Jihad. Prema današnjem

tumačenju, takvo bi područje odgovaralo državama u EU gdje muslimani žive i rade u drugačijim kulturnim, društvenim i drugim vrijednostima i nemaju obvezu mijenjanja tih vrijednosti Jihadom.

Derviš (mistik, arap. sufi, perz. darwish) pripadnik je jedne od islamskih sekti, ali istovremeno i mistik koji se upornim ponavljanjem Allahova imena, tijekom ritualnog plesa i kretanja, dovodi u posebno stanje ekstaze pri kojem izvodi posebne obrede prema svom tijelu. Osnivač je ovog reda Jalal al-Din Rumi.

Duodecimiti – vidi Šiiti.

Džamija (engl. Mosque, njem. Moschee, arap. masjid – mjesto na kojem se moli ničice) objekt je u kojem se obvezatno moli središnja molitva petkom. Do 10. stoljeća propovijed je obvezatno držao kalif, a kasnije imam. Propovijed petkom ima posebno značenje u islamu. Ona je često znala povesti promjene i potaknuti revolucije.

Džehenem je muslimanski naziv za pakao.

Džihad - vidi Jihad.

Ebu - vidi Abu.

Emir (arap. amir) naziv je za vođu i/ili naredbodavca. Istovremeno je i oznaka vladara/princa u Ujedinjenim Arapskim Emiratomima. Često se njime koriste vojni zapovjednici.

Enciklopedija (drugi nazivi: Enciklopedija sigurnosti, Enciklopedija Jihada; arap. al-Mawsu'a al-Amniyya, njem: der Enzyklopaedie) CD na kojem se nalaze snimljeni podaci o tome kako, na koji način i uz pomoć kojih se sredstva mogu izraditi eksplozivna sredstva u stanovima, kućama, garažama. Prvi se primjerak pojavio 1999. godine. Krajem 2003. godine, Al Qaida je na internetu objavila vrlo opširnu Enciklopediju (pored već navedenoga, na tom se CD mogu naći upute i načini kako se mogu zaštititi sredstva komuniciranja, kako organizirati grupe/ćelije za širenje promidžbe, ali i izvođenje terorističkih akcija).

Fatima je Muhamedova kći iz njegova braka s Khadijom (jedino dijete koje je nadživjelo Muhameda) te supruga četvrtog kalifa Alija. Umrla je nekoliko mjeseci nakon smrti svog oca, 633. godine. I suniti i šiiti jednako je slave (njezina važnost u islamu može se uspoređivati sa važnošću koju djevica Marija, Isusova majka, ima u kršćanstvu).

Fatva (fetva, al-fatwa) pravna je odluka, odnosno tumačenje pojedinoga problema ili pitanja, koji muftija, ili drugi prihvaćeni autoritet, donosi u skladu s islamskim naukom, odnosno šerijatom. Osoba koja pita za fatvu naziva se Mustefi, a osoba od koje se traži odgovor na postavljeno pitanje naziva se Muftija. Fatva je neporeciva zbog autoriteta osobe koja je izdaje. Šiitski su je muslimani, i pojedinačno i kao zajednica,

dužni potpuno poštovati i provesti, a ta obveza kod sunita nije tako čvrsta ni obvezujuća. U Europi djeluje Europsko vijeće za fatve i istraživanja, a u BiH je Rijaset islamske zajednice osno-
vao Vijeće za fatve u BiH.

Fidajin (fedajin, fida'i) osoba spremna na samo-žrtvovanje.

Fikh (znanje, fiqh) – pravosuđe, odnosno pravosudni sustav u islamu koji se provodi primjenom šerijata, a temelji se na islamskim izvorima na način prikazan u prilogu.

Hadis (predaja, Hadit, Hadeeth, engl. Hadith, arap. Hadith) priče su o Muhamedovu životu, djelovanju i njegovim izrekama, iz kojih su crpljeni podaci za stvaranje šerijata. Uz Kur'an, predstavlja glavni naputak o načinu na koji muslimani moraju živjeti. Budući da ih ima više posebni muslimanski pravници imali su zadaću određivanja stupnja vjerodostojnosti pojedinog Hadisa. Prihvaćeni stupnjevi vjerodostojnosti jesu: zdravi (sahih), dobar (hasan), slab (da'if), krivotvoren (maudu). Kao „sahih“ priznata su dva djela: al Bukharijevo (umro 870.) i Muslimovo (umro 875.). Potom slijede četiri djela s ocjenom „hasan“: Abu Da'uda (umro 889.), at-Tirmidhija (umro 892.), Ibn Majae (umro 886.) te an-Nasa'i (umro 915.). Šiiti smatraju Hadis nevaljanim jer negira vodeću ulogu imama u društvu, odnosno zajednici.

Hadž (hodočašće, hajj, hadždž, arap. Hilal, engl. pilgrimage, njem. Pilgerfahrt) peti je stup islama. Označava Veliko hodočašće u Meku (u mjesecu Zulhidže). „Malim“ hodočašćem smatra se posjet Meki u drugim mjesecima. Put se naziva hadžilukom, a hodočasnik hadžijom (arap. hajji). Nekad se taj pojam dodavao prezimenu u znak počasti i priznanja za obavljeni hadž. Tijekom hadža, hodočasnici prvo obilaze Kabu i sedam puta kruže oko svetog Crnog kamena, a sve da bi ga uspjeli poljubiti ili dotaknuti. Potom trebaju sedam puta pretrčati udaljenost između dva brežuljka, a nakon što se napiju vode s izvora Zamzam koji je stvorio Allah da bi od sigurne smrti spasio Abrahama i sina mu Ismaela, hodočasnici polaze na brdo Arafat (udaljeno nekoliko kilometara od Meke). Tamo stoje od podneva do zalaska sunca. Potom se vraćaju u Meku, spavaju na Mizdelifi gdje svaki hodočasnik ima obvezu uzeti nekoliko kamenčića, koje sljedećeg dana ritualno baca na tri kamena stupa koji se nalaze u obližnjem selu Mina (u znak sjećanja na iskušenja kojima je odolio Abraham). Hadž se završava obrednim žrtvovanjem ovce (ili deve).

Hafiz (čuvar Kur'ana) naziv koji dobije svaki musliman koji je cijeli Kur'an naučio naizust.

Halal – odobrenje koje se dobiva u skladu s islamskim zakonima, često se koristi da bi se opisala hrana koju muslimani smiju jesti.

Haram – označava ono što je islamskim zakonima zabranjeno (npr. označava hranu koju muslimani ne smiju jesti).

Hasan al-Banna - vidi Muslimanska Braća

Havala (Hawala, prebacivanje) označava proces prebacivanja novca i promjene valuta koji se odvija izvan, za zapadne standarde uobičajenog financijskog i bankarskog sustava, i koji ne ostavlja gotovo nikakve pisane tragove o izvršenim transakcijama. Koristi se za brzo prebacivanje, i promjenu, sredstava u socijalne svrhe. Postoje ozbiljne sumnje koje upućuju na financiranje mnogih nezakonitih aktivnosti (uključujući i terorističke aktivnosti) ovakvim djelovanjem. Na primjer: palestinski radnik iz Bonna želi brzo poslati novac svojoj obitelji koja živi u Gazi. Osoba posjeti lokalnog Havaladara u Bonnu koji preuzme novac, a šiljatelju preda određenu šifru kao potvrdu primljenog novca. Šifra može biti bilo koji skup brojeva, riječi, izraza, pojmova koji u tom trenutku poznaju osoba koja šalje novce i lokalni Havaladar iz Bonna (uglavnom su to pojmovi iz Kur'ana). Potom šiljatelj treba osobi kojoj je novac upućen u Gazi dati tu šifru koju ta osoba mora odnijeti svom lokalnom havaladaru. U međuvremenu, havaladari (iz Bonna i Gaze) povežu se, razmjene šifre i vrijednost novca koji se preuzima, umanjene za iznos provizije koji zadržava havaladar iz Bonna. Jedini trag ove transakcije koji ostaje jest odnos potraživanja između dvojice havaladara.

Hidžra (emigriranje, arap. Hijra) naziv je za prvi odlazak Muhameda sa svojim sljedbenicima iz Meke u Medinu u rujnu 622. Smatra se početkom nastanka islama. Od tog se dana računa vrijeme po islamskom kalendaru (hidžretska godina).

Husain (Husein, Hussein, 625.-680.) drugi je sin imama Alija i Muhamedove kćeri Fatime, rođen u Medini. U bitci kod Kerbale (Kerbela), (10 dana mjeseca Muharema) kao priznati drugi šiitski imam, pobijeđen je i ubijen od Yazida. Taj se dan slavi kod šiita pod nazivom Dan Ašure (Ashura) kao dan žalosti.

Ibaditi (njem. Ibaditen, arap. Ibadiya, arap. Abadiya) još su jedna u nizu grana rano-islamskog ekstremističkog reda Kharijita (arap. Khawarij, njem. Kharijiten). Nisu se miješali u sukob između imama Alija i Muawiye. Naknadno su došli u sukob sa sunitima, odbijajući priznavati kalifat, te sa šiitima jer su nijekali nepogrješivost imama. Prema njihovom mišljenju, svaki je musliman mogao biti izabran za kalifa, a ne samo nasljednici plemena Kuraiš (Quraish). Istovremeno su zastupali stav da se može i mora smijeniti imama koji se ogriješi o šerijat. Jedan od osnivača reda, 'Abd Allah ibn Ibad, čak je propovijedao da su nevjernici, pored Židova i kršćana, i svi oni koji se nazivaju muslimanima, a ne pripadaju redu

Kharijita. Danas manji broj članova reda živi na rubnim područjima Arapskoga poluotoka (Oman) te na području Alžira, Libije i Tunisa.

lbn (ben, arap. i'bin, engl. b. ili bin) - prefiks koji označava da je osoba, čije se ime nalazi neposredno nakon riječi, sin (lbn + ime oca) te osobe (npr.: Ahmad ibn Muhamad – Ahmad sin Muhamedov)

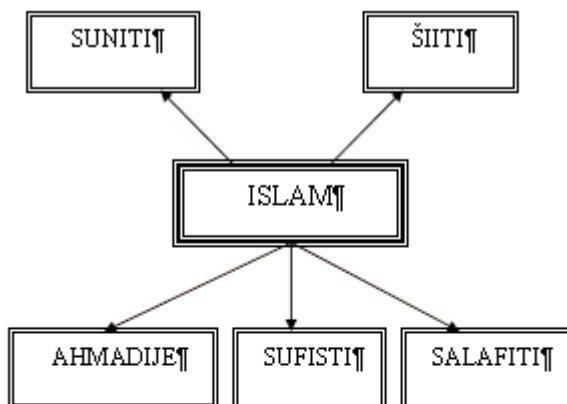
Idžma (arap. ij'ma, engl. ijma) suglasnost je koju daje zajednica muslimanskih vjerskih službenika, odnosno vodećih islamskih vjerskih znanstvenika i primjenjuje se u šerijatu.

Idžtihad (arap. ljtihad) suglasnost, odnosno neovisno pravno mišljenje koje daje pojedinac. Neki islamski znanstvenici drže da su idžtihad i kijas dva različita naziva istoga procesa.

Imam (Imaam) vjerski vođa (ali i uzor, autoritet, primjer i učitelj) pripadnika sunitske muslimanske zajednice, koji ujedno i vodi islamsku molitvu. Istim se pojmom označava i vjerski i politički vladar-suveren u šiitskoj muslimanskoj zajednici.

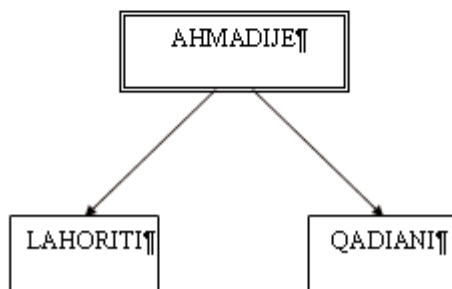
In'salaah (engl. inshallah) izraz je koji je jako čest u arapskom svijetu i koji kaže da će do nekog događaja doći ako to bude želja Alaha. Često se koristi kao izgovor zbog čega se određeno obećanje nije izvršilo potpuno ili djelomično.

Islam (riječ koja u arapskom jeziku znači podvrgavanje/pokoravanje/potpunu predanost volji Boga) prvi se put pojavljuje u Meki 610. godine kao niz božanskih poruka, odnosno objava, koje je Bog (Allah) slao ljudima putem svog proroka Muhameda. U tim je porukama istican monoteizam kao osnova novog učenja koje je polako počelo stjecati mnoge sljedbenike. Budući se u Meki nalazilo i središte okupljanja brojnih hodočasnika („Kaba“), pripadnika tadašnje glavne vjere na području današnjeg Arapskoga poluotoka (jedan od oblika stare semitske vjere u veći broj bogova), propovijedanje nove monoteističke vjere utjecalo je na smanjivanje prihoda u gradu. Stoga su bogati trgovci odlučili protjerati Muhameda iz Meke. Muhamed, predvođeni grupu od sedamdesetak svojih sljedbenika, odlazi u rujnu 622. u grad Medinu. Taj je događaj prihvaćen kao početak islama i početak računanja vremena po islamskom kalendaru. Dolaskom u Medinu, Muhameda i njegove poruke prihvaća veći dio tada podijeljenoga grada. Mjesna ga židovska zajednica ne prihvaća te nastaju napetosti koje završavaju protjerivanjem članova dviju židovskih zajednica te ubojstvima muških članova treće židovske zajednice (žene i djecu treće židovske zajednice pretvorio je u roblje). U Medini se islam konačno profilira i dobiva svoj konačan oblik, jedinstva vjerske i političke ideje. Poruke koje je Muhamed prenosio sadržavale su i mnoge zakonske odredbe. U Medini se i članovi Muhamedove zajednice počinju nazivati muslimanima.

¶

¶

Nakon nekoliko godina, Muhamed je dovoljno ojačao, te je kao vjerski i politički vođa 630. godine organizirao uspješan vojni pohod na Meku. Osvojena Meka nastavlja biti centar hodočašća, ali sada muslimana, pripadnika nove vjere, islama. Jedan od razloga brzog širenja islama jest blagonaklono gledanje na „narode Knjige“ (sve pripadnike monoteističkih vjera) koji su, da bi preživjeli, trebali prihvatiti novu vlast te plaćati namete. Tada su stjecali status „zaštićene manjine“. Prema drugim plemenima i narodima nisu imali toliko milosti. S vremenom su se i mnogi od onih koji su bili pokoreni, pritisnuti teškom i podređenom situacijom, preobraćivali na islam. Jačanjem svog utjecaja, Muhamed postaje snažni vjerski i svjetovni poglavar, čime se potvrđuje vjerska i politička dimenzija islama. Osvajačkim pohodima (na Zapad do Libije, na istok do Irana) islam se učvršćuje kao vjera, a kao oblik državne vlasti/uprave, sve bolje organizira. Prelaženjem preko svojih unutarnjih podjela, prihvaćanjem novih znanja prikupljenih na pokorenim područjima, muslimanska se država sve više širi prema zapadu do Gibraltara, potom dalje na gotovo cijelu današnju Španjolsku. Na istoku se širi do Pakistana, a

na sjeveru do Istanbula (Carigrada) i dalje prema Europi. Islam se istovremeno snažno širio i razvojem trgovačkih (prvenstveno pomorskih) veza na područja istočne Afrike te Indije, Indonezije i dalje prema području srednje Azije.

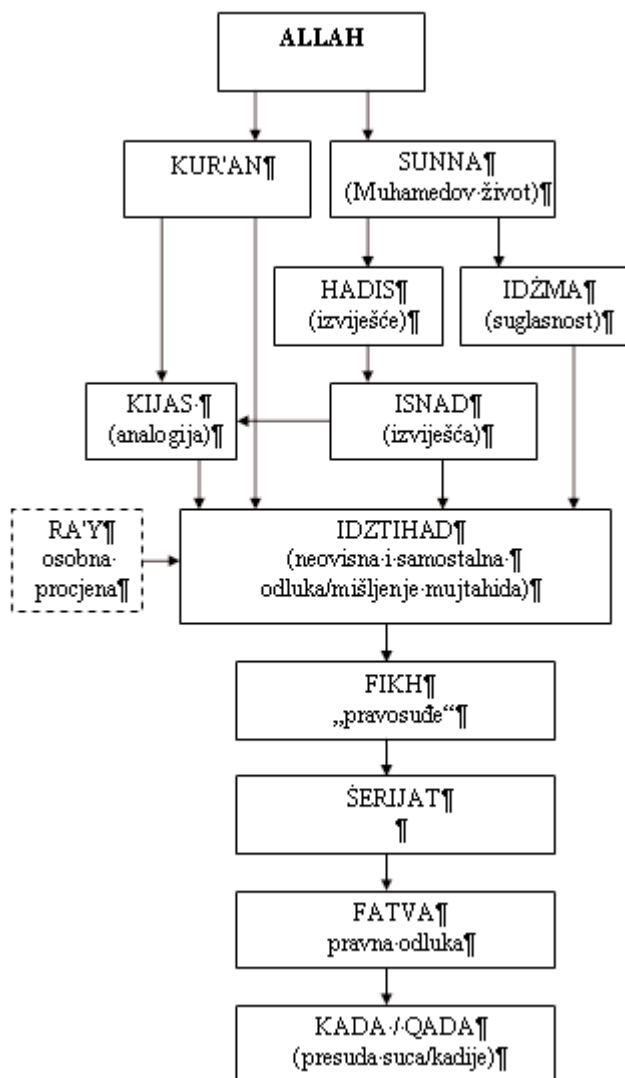
Islam ima pet stupova (arap. arkan) koje Musliman mora tijekom života ispuniti i izvršiti: šehadet (molitva), salat (moljenje), zekat (milostinja), savm (post), hadž (hodočašće).

Prva važnija podjela tadašnjeg islamskog svijeta, javila se neposredno nakon Muhamedove smrti. Današnji suniti tražili su izbor kalifa iz reda članova obitelji/dinastije Quraish (Quraysh) kao novog vođe muslimana, a umjesto proroka Muhameda. Druga grupacija, današnji šiiti, tražili su imenovanje Muhamedova zeta, ali i usvojenog sina, Alija, pozivajući se na Muhamedovu navodnu izjavu koju je dao u ožujku 632. na putu iz Meke u Medinu kod mjesta Khumm, da njegov zet Ali treba biti njegov nasljednik. Suniti nisu prihvatili taj stav te su negirali postojanje te izjave.

To je prouzročilo daljnje podjele u islamu s obzirom na različitosti učenja i tumačenja Kur'ana odnosno organizacije vlasti i upravljanja državom. U prilogu je naveden prikaz glavnih podjela u islamu.

Islamisti – (engl. Islamists, njem: Islamisten) oni prema čijem tumačenju i shvaćanju islama, muslimani trebaju trajno i aktivno raditi na stvaranju društva potpuno utemeljenog na islamskim zakonima i islamskoj praksi, ali bez primjene nasilnih metoda i sredstava. Prema njihovom mišljenju, vjerska i svjetovna vlast jedna su i jedinstvena cjelina. Ideologija koju islamisti šire naziva se islamizam. Većina teoretičara potpuno izjednačava pojmove islamizam i islamski fundamentalizam. Pojedini teoretičari izjednačavaju čak i pojmove islamizam i salafizam.

Islamske pravne škole (arap. madhahib, madhhab, njem. Rechtsschulen) nadregionalne su obrazovne ustanove, zasnovane na tradicijskom učenju radi utvrđivanja islamskog pravnog sustava. Svaka glavna grana u islamu, suniti i šiiti, ima svoje pravne škole i podržavaju njihov nauk. Najvažnije su, i pripadaju sunitima, 4 pravne škole koje se nazivaju prema svojim utemeljiteljima: **Hanafitska** (po Abu Hanifi al-Nu'man bin Thabit bin Zurti, umro 767.), **Malikitska** (po Malik ibn Anasu, umro 795.), **Šafiitska** (po ash-Shafiiu, umro 820.) te **Hanbalitska** (po Ahmad ibn Hanbalu, umro 855.). S vremenom je važnost tih škola opala, ali nije nezanemariva. Raspoređene su prema područjima na kojima djeluju i žive muslimani: Hanafitska škola (osnovana u mjestu Kufa) raširena je na području bivšeg Osmanlijskog Carstva (Turska, Sirija, Irak, Egipat), Malakitska (osnovana u Medini) ima snažnu ulogu na području sjeverne Afrike, Hanbalitska ima

Vizualni prikaz donošenja pravnih odluka u islamu (prema Hodgson, Marshall G.S.: *The Venture of Islam: Conscience and History in a World civilization*, Vol. 1. Chicago: University of Chicago, 1974.)

snažan utjecaj u Saudijskoj Arabiji i drugim zemljama Arapskog poluotoka te djelomično u Siriji i Jordanu a Šafiitska dominira u Jemenu, na Rogu Afrike i u jugoistočnoj Aziji. Kod šiita u početku je vodeća škola bila Akhbariya (nastala na Hadisu imama). Potom je u sukobu s drugom snažnom školom vjere, Usuliyaom, izgubila važnost.

Islamski fundamentalizam (Islamizam, Islamski Integralizam, engl. Islamic fundamentalism, njem. Islamistisches fundamentalis-

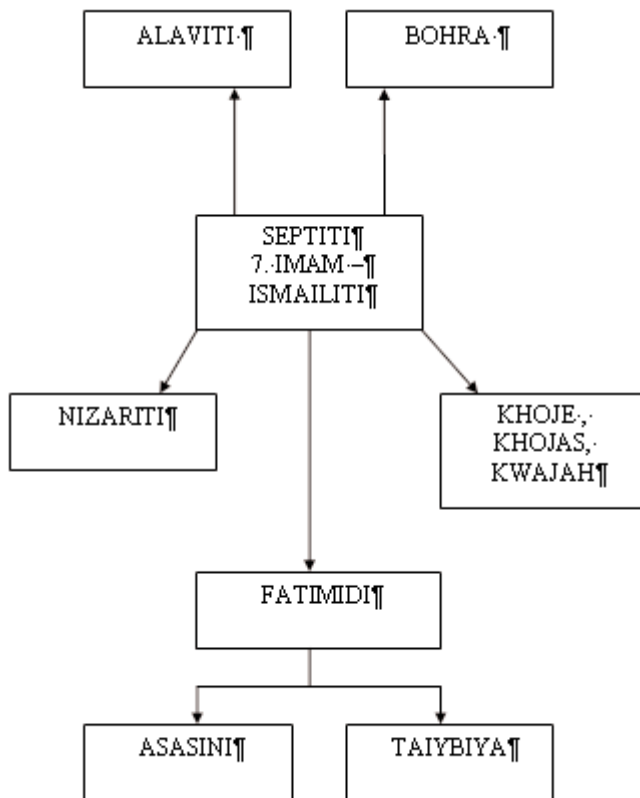
mus) pojam je kojim se određuju osobe, grupe i organizacije koje svojim djelovanjem nastoje „vratiti muslimane pravom, iskonskom islamu“. Pojam fundamentalizam kao pojam prvi se put pojavljuje na početku 20. stoljeća u SAD prilikom rasprava o načinu tumačenja Biblije. Potom se pojam fundamentalizam širi i na pripadnike drugih vjera koje svoj život i djelovanje potpuno temelje na odredbama koje crpu iz vjerskih spisa, a na način na koji su ih tumačili, i prakticirali, najraniji članovi te vjere.

Islamski kalendar broji 12 mjeseci: Muharem (Muharrem), Safer, Rabi 1 (Rebi ul-evvel), Rabi 2 (Rebi ul-ahir, Rebi us-sani), Jumad 1 (Jumadel-ula), Jumad 2 (Jumadel-uhra, Jumades-sanije), Redžeb, Šaban (Ša'ban), Ramazan (Ramadan), Ševal (Ševval), Zulkade (Zul-ka 'de), Zulhidže (Zul-hijj).

Hidžretska godina traje 354 dana (besita). Budući je osnova računanja lunarna, mjesečeva mijena, broj dana u jednoj godini razlikuje se od broja dana koji se računa po gregorijanskom kalendaru. Prijestupne godine, koje se nazivaju kebisa, imaju 355 dana. U razdoblju od 30 godina, 11 kalendarskih godina mora biti prijestupno. Tjedan počinje nedjeljom, a završava subotom. Petak, dan džume odnosno dan molitve, ima posebno značenje.

Prema iranskom, dželalijskom kalendaru, mjeseci se računaju kao i u gregorijanskom kalendaru, solarnim načinom. Godina također broji 365 dana, uz nešto drugačiji raspored dana po mjesecima (prvih 6 mjeseci traje 10 dana duže od drugih 6 mjeseci). Međutim, pored uobičajenog računanja prijestupnih godina (svaka 4, djeljiva s brojem 4), po ovom je računanju vremena, i svaka 33 godina prijestupna. Dželalijska nova godina počinje prvim danom proljeća (Sultan Nevruz).

Ismailiti (Ismailije, njem: Ismailiten, Ismailiyya, arap. Isma'iliya) jedna su od šiitskih struja/grana, a njezini sljedbenici vjeruju da je Ismail Ibn Ja'afar (izravni potomak četvrtog kalifa Alija, a istovremeno i sin, po šiitskom računanju, šestog imama Ja'far as-Sadiqa) sedmi te ujedno i posljednji imam islamskog svijeta. Prema njihovu tumačenju Ismail je nestao, a vratit će se na Sudnji dan. Stoga ne priznaju njegova rođenog brata Musu al-Kazima kao sljedećeg imama. Članovi jedne od glavnih grana nastale nakon podjele, nazivali su se i Asasini (Assassins, Heysessini, Haschaschini) jer su, prema vjerovanju vrlo često uživali opojne droge (hašiš, po čemu su i dobili to ime) te u takvu stanju ubijali svoje neprijatelje. Poznati su kao sekta koje je ciljano slala ubojice na izvršavanje samoubilačkih zadataka da bi porazili svoje neprijatelje. Tu je praksu (krajem 11. stoljeća) uveo Hasan-i Sabah, poznat i kao „starac s planine“ (dana 16. 10. 1092. godine, odnos-

no po islamskom kalendaru 12. Ramazana 485. godine, dobrovoljac Bu Tahir Arrania ubio je vezira Nizam al-Mulka u njegovom šatoru). Ismailiti su pak između sebe podijeljeni u nekoliko pod-grana: Nizarite (koji od 2002. godine imaju 49. po redu imama, Aga Khan Shah Karim al-Husayni), Alavite, Druze, Khoje te Musta'lite (ili Bohora muslimane) koji vjeruju u tajnog imama koji ne potječe od Alijevih sinova (Hasana i Huseina). Ismailiti su danas, posebno Nizariti, grana šiitskih muslimana koja ne prihvaća nasilje i teror kao sredstvo izvršavanja svojih ciljeva i posebno se ističu svojim razvijenim socijalnim djelovanjem.

Jatrib - vidi Medina.

Jeruzalem (arap. Al Quds) nakon Meke i Medine, treće je najsvetije mjesto muslimana. Džamija koja se nalazi na Brdu Hrama, s druge strane Zida plača prema islamu, nalazi se na „svetom Abrahamovu kamenu“, s kojeg je arhanđeo Gabriel ponio Muhameda na „noćno putovanje“. Prethodno je prema istom vjerovanju, nakon dolaska na Sveti kamen, Muhamed

susreo Abrahama, Mojsija i Isusa. Prema vjerovanju, na tom se kamenu nalazi i otisak Muhamedova stopala.

Jihad (Džihad – u potpunosti snažni napor koji se ulaže za postizanje nekog cilja, Sveti rat, borba, engl. Jihad, njem. Dschihad) pojam je kojim su se označavali prvi vojni/osvajajući pohodi muslimanske države predvođene kalifima radi širenja islama, muslimanske vlasti te stjecanja novih područja i imetka. Prvi Jihad poveo je prorok Muhamed u pohodu na Medinu 622. godine (Jihad fi sabil Allah' – Jihad putevima Boga). Tijekom Jihada, Musliman smije ubijati svoje protivnike.

U islamskom svijetu Jihad je vrlo častan pojam. Prema Kur'anu, Jihad je prirodni nastavak već navedenih pet stupova islama u smislu ulaganja svih mogućih napora da bi se izveo zadani cilj. Jihad ujedno predstavlja i vjersku obvezu za svakog pojedinog člana Muslimanske zajednice koja se mora izvesti da se ne bi podleglo moralnim slabostima (duhovni ili veliki Jihad – „Jihad-al-akbar“).

Jihadisti – (njem: Dschihadisten) militantni su islamisti, odnosno oni koji ne biraju sredstva da bi postigli ispunjenje islamističkih ciljeva.

Kaba (Ćaba – kocka, Kaaba, arap. al-ka'ba, al-musharrafa) jedno je od najsvetijih mjesta islama, iako je izgrađen prije njegove pojave kao svetište stare semitske vjere. Nalazi se u središtu grada Meke i kockastog je oblika (12 m x 10 m x 15 m). U njegovoj se sredini nalazi sveti Crni kamen (koji je prema islamu, arhanđeo Gabriel predao Ismaelu). Prema Kur'anu, Kaba su izgradili Abraham (Ibrahim) i njegov sin Ismael (Ismail) kao znak svoje predanosti Allahu. Kaba je cilj hadža, pravac prema kojem su okrenute džamije te istovremeno i mjesto prema kojem se muslimani okreću tijekom svojih molitvi.

Kadija (arap. qadi, kadi, kazi, engl. cadi, njem. kadi), sudac koji sudi u skladu s islamskim pravom.

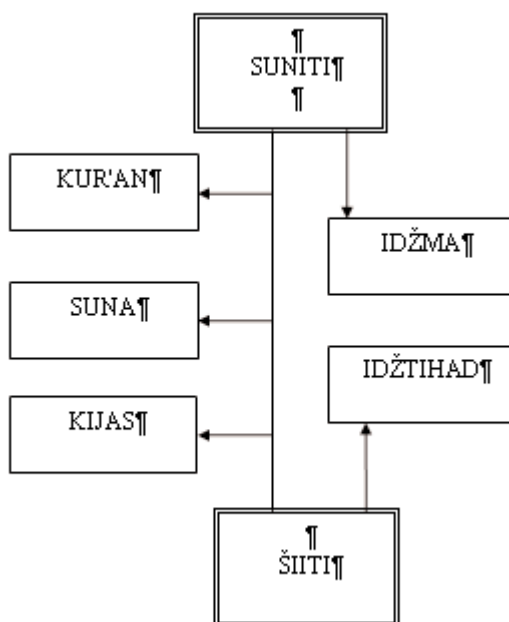
Kalif (halif, arap. „khalifatu rasuli llah“, „nasljednik/zamjenik Muhamedov“) istovremeno je vjerski i svjetovni poglavar islamske države. Kalif je poznat i po imenima „amir al-mu'minin – predvodnik vjernika“, ili pak kao imam. Kalif je i poglavar države, Kalifata. Za šiite je kalifat završio s imamom Alijem. Kalifat je, kao oblik vlasti u Turskoj, ukinut odlukom turskoga predsjednika Kemala paše Ataturka 1923. godine (tadašnje sjedište kalifa bio je Istanbul).

Karadžiti, sljedbenici četvrtog kalifa Alija koji postoje i danas kao posebna sekta u sjevernoj Africi.

Khutba (propovijed, engl. the sermon, njem. Predigt) – vidi džamija.

Kijas (arap. Qijas) je analogno zaključivanje iz zajednički sagledana tri izvora (Kur'ana, Sunne i Hadisa) za određena pitanja, a radi primjene tih zaključaka u šerijskom zakonu.

Kur'an (čitati, arap. al-Qur'an, kara'a, engl. Qur'an, Koran, njem. Kur'an) sveta je knjiga muslimana koji ga drže zadnjom i savršenom objavom jedinoga Boga istovjetnog izvorniku urezanom na vječnoj ploči koja se nalazi na nebu. Prema njihovu vjerovanju, Kur'an je potpuno točan odnosno nepogrešiv te nepromjenjiv. Kur'an je Muhamedu objavljen, tijekom 23 godine, putem arhanđela Gabriela (meleka Džibrila). Prema Kur'anu Muhamed je posljednji i najveći prorok. Monoteizam je jedna od ključnih osnova i poruka Kur'ana. Kur'an ima 114 poglavlja koje se nazivaju surama. Sure su u Kur'anu složene prema njihovoj duljini počevši od najdulje. Svaka je sura podijeljena na određen broj stavki koje se nazivaju ajeti („čudo“). Prema islamskoj tradiciji, nakon

Osnovne razlike između sunita i šiita:

1. u tumačenju vjere i (ne)prihvatanju pojedinih „svetih knjiga islama“: suniti ne prihvataju Idžtihad (Ijtihad), a Šiiti ne prihvataju Idžmu (Ijma).
2. za sunite je imam vjerski vođa, a kod šiita (većine), imam je i vjerski i svjetovni poglavar u čiju se nepogrešivost ne sumnja;
3. šiiti drže da imamom može postati samo ona osoba koja potječe iz obitelji proroka Muhameda, a suniti se tome protive (to je bio ključni povod za podjelu i snažne sukobe

Muhamedove smrti, njegov nasljednik na mjestu kalifa, Abu Bakr izdaje nalog Muhamedovu „tajniku“ Zijdu (Zejdu) da prikupi te sredi sve Muhamedove zapise. Nakon što je to obavljeno, uništene su sve ostale napisane verzije. Stoga sve različite vjerske grupe u islamu imaju isti Kur'an kao izvornik. Neke se grupe više pozivaju na Hadis, čime nastaju i različitosti u tumačenjima. U Kur'anu se spominju i iskustva ranijih poslanika koji se sreću i u Starom zavjetu. Spominju se i događaji iz povijesti koji su se nedvojbeno i dogodili. Također se u Kur'anu nalaze i mnoge odredbe koje imaju oblik zakona.

Mahdi (Muhammad al-Mahdi al-Muntazar, Mehdi) prema šiitskom vjerovanju, posljednji/tajni imam, koji je izravan potomak proroka Muhameda, i koji će se pojaviti na kraju svijeta da bi oslobodio svijet od nevjernika te pokorio sve nemuslimanske narode i obratio ih na islam. On nije umro kao njegovi prethodnici „nego čudesnom voljom Boga i dalje živi te se sprema za povratak“. Za jednu od grana šiita, Mahdi je „dvanaesti imam“, za ismailite je Mahdi „sedmi imam“. Šiiti ga poistovjećuju s nestalim (oko 880. godine) Muhammadom al-Mahdijem za kojeg drže da se samo sakrio do svog ponovnog povratka. Povratkom Mahdija (koji mora biti pripadnik obitelji Muhamedovu potomstva), prema vjerovanju, vratit će se na zemlju i svi šehidi, koji su umrli, odnosno žrtvovali svoj život, u slavu islama. Šehidi će pomoći Mahdiju u posljednjoj borbi protiv Dajjala (muslimanska verzija kršćanskog pojma anti-krist). Njegovim se imenom nazivaju šiitske milicije koje djeluju u Iraku (Mahdijeva vojska) da bi i time pokazali svoju pripadnost šiitima (u vjerskom i političkom smislu) te potpunu odlučnost i odvažnost u totalnoj borbi za ostvarenje svojih ciljeva.

Majlis (Mejlis) arapski naziv za skupštinu odnosno parlament.

Medina (arap. Madinat an-nabi – Grad Proroka; al-Madina al-Munawwara – prosvijetljeni Grad) grad u kojem je islam utvrđen istovremeno kao vjera i politička ideja. U vrijeme dolaska Muhameda u grad, 622. godine, zvao se Jatrib (Yathrib). Dugi niz godina, Medina je bila glavni grad islama. Medina je ujedno bila i sjedište prva tri kalifa.

Medresa (Madrasa, njem. Medrese) tradicionalna islamska škola visokog obrazovanja.

Meka (Mekka, arap. Makka al-mukarrama – sveta Meka) najsvetije je mjesto islama. Rodno je mjesto proroka Muhameda te mjesto gdje se nalazi Kaba, cilj hodočašća.

Mudžahedin (mujahedin, arap. mujahidun, mujahid, „onaj koji izvršava Jihad“) učitelj je koji, kod muslimana, ima pravo donositi odluke te ispravno tumačiti zakone temeljem svog znanja odnosno autoriteta. Prema šerijatu, ima veliku vlast.

Istovremeno i pojam kojim se označavaju ratnici koji ratuju u slavu, i za potrebe, islama.

Muftija je najviši muslimanski vjerski i pravni autoritet u zemlji ili dijelu zemlje koji „stoji između čovjeka i Boga“. Ima pravo izdavanja neprijepornih pravnih odluka (fatvi) u pitanjima vezanim na šerijatsko pravo, a u skladu s Kur'anom, Sunom i učenjem pravnih škola.

Muhammad ibn 'Abd al-Wahab (1703/04-1792.) osnivač je jednog od najpoznatijih ekstremističkih islamskih pokreta koji je, po njemu, dobio naziv vahabizam. Pripadnici toga pokreta sebe nazivaju muwahhidunima, odnosno „onima kojima je poznato jedinstvo Boga“. Rođen je u malom mjestu Uyaina u provinciji Najd (njem. Nadschd), u središnjem dijelu Arapskog poluotoka. Studirao je u Meki, Medini i Basri. Nakon povratka u Najd godine 1739. počinje prakticirati „svoje“ učenje, odnosno svoje tumačenje Kur'ana i drugih vjerskih knjiga. Njegov nauk dobiva podršku tamošnjeg vladara Uthmana ibn Mu'ammara. Međutim, zbog sukoba s lokalnim stanovništvom, ibn Mu'ammara prisiljen je protjerati al-Wahaba 1743/44. godine. Odlazi u Dir'iyu, u kojoj vlada obitelj Sa'ud. Nakon nekog vremena, vladar obitelji emir Muhammad ibn Sa'ud čvrsto se povezuje s al-Wahabom. U skladu s tim povezivanjem, al-Wahab nastavlja širiti svoj nauk, navodeći da je upravo emir taj koji treba nastaviti vladati u skladu sa wahabitskim učenjem, nad ljudima i nad zemljom. Nakon njegove smrti, već dovoljno ojačano pleme Sa'ud osvaja i druge dijelove Arapskog poluotoka te širi svoju vlast, a time i vahabizam.

Muhamed (Muhammad, Mahomet, punim imenom Abu al-Qasim Muhammad ibn 'Abd Allah ibn 'Abd al-Muttalib ibn Hashim, 20. kolovoza 570. - 6. srpnja 632. – neki izvori spominju kao datum njegove smrti i 8. srpnja) rođen je u Meki kao sin potomka utjecajne obitelji Quraysh. Po djedu pripada drugoj utjecajnoj obitelji Hashem (čiji su izravni nasljednici prestolonasljednici u Jordanu). Kao vrlo mlad ostao je bez oba roditelja (otac 'Abd Allah umro je neposredno prije njegova rođenja, a majka Aminah umrla je kad je imao 6 godina). Brigu o njegovu odgoju prvo preuzima njegov djed 'Abd al-Muttalib, a potom i njegov stric Abu Talib. Iako je živio siromašnim životom, pokazao se kao sposobna i poštena osoba. Stoga je vlasnica velikih trgovačkih karavana (koji su išli prema Siriji i Egiptu), a za koju je uspješno radio, Hadidža (Khadija, umrla 619. godine), 595. godine, odlučila ponuditi mu sebe za suprugu. Time je Muhamed postao utjecajan, bogat i priznat građanin Meke. Nakon nekoliko godina ugodnog života, Muhamed se povlači iz obitelji te odlazi na osamu, na pustinjsku planinu Hiru, gdje mu se

ukazuje arhanđeo Gabriel (melek Jibrail – Džebrail). Od tada Muhamed počinje primati Božje porukeradi njihova daljnje prenošenja. Potom se Muhamed vraća u Meku i počinje širiti svoje novo učenje. Godine 622. trgovci ga iz Meke, predvođeni utjecajnim Umar ibn al-Khattabom, protjeruju u Medinu (Al –Khatib naknadno je promijenio svoje stavove, prihvatio islam, pomogao u Muhamedovu pobjedničkom povratku u Meku, postao drugi kalif nakon Muhamedove smrti). Muhamed se, ojačan i vojnim i političkim utjecajem, kao osvajač vraća u Meku 630. godine. Arhanđeo Gabriel prenosi Muhameda u Jeruzalem (u tzv. Noćnom putovanju) te dalje do Allahova prijestolja, gdje je dobio naputke za muslimanske vjernike. Nakon smrti, Muhamed svojim nasljednicima ostavlja jedinstvo vjerske i svjetovne vlasti. Kao jedno od racionalnijih objašnjenja mnogih sličnosti između Kur’ana te Starog i Novog zavjeta, ističu se i dvije Muhamedove supruge. Jedna je bila židovka, a druga je bila kršćanka iz Etiopije. Muhamed je umro („preselio na ahiret“) u Medini, gdje je i pokopan u „Prorokovoj džamiji“.

Mujezin (arap. mu’adhhdin, engl. Muezzin, njem. Muezzin) osoba je koja, s minareta, poziva ostale muslimane na molitvu.

Mula (engl. Mulla, njem. Mullah, perz. Molla) islamski je učitelj, propovjednik i duhovnik nižeg ranga.

Musliman (onaj koji se potpuno predaje Bogu) osoba je, koja u skladu sa značenjem riječi, živi na način koji odražava Božju, Allahovu, volju. To je osoba koja priznaje Allaha i potpuno mu se pokorno predaje na putu prema spasenju. U početku su se nazivali i muhamedancima.

Muslimanska braća (MB, Muslimansko bratstvo, arap. Jamiyat al-Ikhwan al-Muslimin, engl. Muslim brotherhood, njem. Muslimbruderschaft) prvi islamski pokret nastao u 20. stoljeću. Osnovao ga je, u mjestu Ismailiya, u Egiptu, učitelj islama Hasan al-Banna 1928. godine. Razlog osnivanja MB želja je za obnovom, zajedništvom i jačanjem islama u Egiptu, ali i cijeloj islamskoj zajednici, Ummi, te primjena šerijata. Njihov je moto: „Allah je naš cilj, Prorok je naš vođa, Kur’an je naš zakon, Jihad je naš put“. Protivili su se jačanju utjecaja zapadne civilizacije u islamskom svijetu i onim muslimanima koji su podržavali sekularizaciju društva. S vremenom su članovi MB dospjeli u sve pore egipatskog društva, uključujući i vrh kairskog al-Azhar islamskog sveučilišta. Na 5. glavnoj konferenciji MB održanoj 1939. godine, Hasan al-Banna iznio je plan kojim je, u 5 koraka, predvidio preuzimanje vlasti i stvaranje islamske države. Posljednje sredstvo kojim se vlast treba osvojiti jest nasilje. Gotovo stalno bili su u sukobu s režimom koji je bio na vlasti u Egiptu. Uvidjevši da sukobe sa vlastima gube, svaki bi put tražili primirje i nudili suradnju, da

bi dobili novo vrijeme tijekom kojeg bi se pokušavali ojačati i pripremiti se za nove pokušaje preuzimanja vlasti. Nakon što su 1948. godine organizirali ubojstvo tadašnjeg premijera Egipta, Mahmuda Fahmia an-Nuqrashia, režim je snažno udario na MB. Početkom 1949. Hasan al-Banna je ubijen, najvjerojatnije od pripadnika egipatskoga sigurnosnog sustava. Drugi val represije slijedio je 1965. godine kad je obješen tadašnji duhovni vođa Saiyid Qutb. Naime, Qutb je egipatsku vlast proglasio nevjernicima protiv kojih treba pokrenuti Jihad. Njegova ideologija, opisana u knjizi *Ma'alim fi t-tariq* (Putokaz) predstavlja uzor militantnog islama, odnosno ishodište u razmišljanjima onih koji zagovaraju nasilni islam. MB s vremenom su raširila svoj utjecaj i izvan Egipta: u Sudan, Siriju, Libanon, Jordan, Palestinu, Irak. Između 1979. i 1982. godine sudjelovali su na strani islamista u snažnom sukobu sa središnjom vlasti u Siriji. Nakon što su u sukobu poraženi, povlače se iz Sirije te počinju širiti svoje aktivnosti prema Europi. Osnivaju (iz Sirije izbjegli Sa'íd Ramadan) Islamski centar u Genfu (Švicarska). U Jordanu, gdje su opstali dajući podršku vladajućoj hašemitskoj kraljevskoj obitelji, djeluju kroz organizaciju „Islamski akcijski front“ (Jabhat al-amal al-islami).

S vremenom su nastale podjele u MB. Radikalniji se dio organizacije odvojio te osnovao islamsku radikalnu organizaciju „Islamska grupa“ (arap. Jama'a al-Islamiya, engl. Gama'a al-Islamiyya, Gama'at al-Islamiya). Nakon što je vodstvo GI odlučilo prestati nasilno djelovati, grupa članova GI pod vodstvom Aymana al-Zavahirija (njem. Aiman al-Zawahiri, al-Sawahiri) osnovala je Egipatski islamski Jihad, a nedugo potom i Ayman al-Zavahiri grupu. Nakon toga ujedinjavaju se s Osamom Bin Ladenom, čime se stvara čvrsta jezgra Al Qaide (do tada uglavnom saudijska grupa AQ, postaje organizacija/struktura kroz koju počinju djelovati osobe različitih nacionalnosti i iz različitih područja islamskog i neislamskog svijeta).

Muwahhidun vidi Muhammad ibn 'Abd al-Wahab.

Namaz – vidi Salat.

Nasib („Alijev protivnik“) pogrdan je naziv koji šiiti koriste za sunite (množina nawasib).

Noćno putovanje proroka Muhameda (arap. al'Isra wal-Mi'raj, engl. Prophet's ascension, njem. Himmelsreise) označava (prema Suri 17.1) prelazak Muhamedov iz Meke prvo u Raj, potom odlazak u Jeruzalem, potom ponovni odlazak prema nebu i prolazak kroz sedam rajeva, sve do konačnog susreta s Bogom. Cijelim ga je putem vodio arhanđeo Gabrijel. To je ujedno i put kojim, prema islamu, putuju svi pravovjerni nakon svoje smrti.

Omar (Umar ibn al-Khatab) drugi je kalif (vladao od 634.-644. godine). Proširio je islam do Egipta i Irana, uveo je računanje vremena po Hidžri, ubio ga je kršćanski rob u džamiji u Medini. Njegova kćer Hafsa bila je jedna od nekoliko Muhamedovih žena, što mu je omogućilo dobivanje položaja Muhamedova savjetnika. Njegov nadimak bio je „Amir al-Mu'minin“, odnosno „vladar/zapovjednik vjernika“.

Otman (Osman, Utman, Uthman) treći je kalif (vladao je od 644.-656. godine). Bio je bogati trgovac te Muhamedov zet. Ubijen je nakon razdoblja pobuna jer je smatran slabom osobom.

Panislamizam (engl. Panislamism, njem. Panislamismus) ideološki pokret koji teži k ujedinjenju muslimana te povezivanju zemalja i područja koja muslimani naseljavaju (osnivanje odnosno nastanak Umme). Osnova je ujedinjenja islam kao vjera i način političkog djelovanja. Panislamizam je nastao kao odgovor na politiku koloniziranja Bliskog, Srednjeg i Dalekog istoka od europskih kolonijalnih sila. Glavni pokretač ove ideologije bio je Jamal al-Din al-Afgani. Nakon Drugog svjetskog rata, ideja panislamizma ponovno počinje jačati. Saudijske je vlasti počinju koristiti da bi ojačale svoju ideju „panarabizma“ (kao svoje arapske nacionalističke ideologije). Krajem 20. stoljeća, islamske zemlje osnivaju Ligu islamskih zemalja i Islamsku konferenciju kao organizacije koje trebaju raditi na jačanju i širenju ideje panislamizma.

Prema nepotpunim podacima s kraja 20 stoljeća, muslimansko stanovništvo u nekim zemljama rasprostranjeno je ovako:

1. Albanija – oko 70 % stanovništva muslimani su, koji pripadaju sunitsko–hanafitskom vjerovanju.
2. Afganistan – oko 99 % stanovništva muslimani su. Oko 80 % suniti su (Paštuni, te većina Tadžika, Uzbeka i Turkmena). Šiiti (koji su uglavnom sljedbenici 12 imama) uglavnom su etnički mongolski Hazari te pojedini Tadžiki. U provinciji Badakhshan žive ismailiti.
3. Alžir – oko 99 % stanovništva muslimani su. Uglavnom pripadaju sunitima–malakitima, a manjina pripada ibaditima.
4. Bosna i Hercegovina – oko 44% stanovništva muslimani su, koji pripadaju sunitsko – hanafitskom vjerovanju.
5. Egipat - oko 92 % stanovništva muslimani su. U Gornjem Egiptu prevladavaju suniti–malikiti, a u Donjem Egiptu suniti–šafiiti. Zbog utjecaja Turske, znatan dio muslimana povezan je sa sunitskom hanafitskom školom.
6. Filipini – oko 5 % stanovništva muslimani su, sunitsko–šafiitskog vjerovanja.
7. Francuska - oko 5 milijuna muslimana (što je oko 8,6 % populacije) muslimani su, uglavnom suniti. Velika većina podrijetlom je iz zemalja sjeverne Afrike

8. Gaza/Zapadna obala – oko 80% stanovništva muslimani su, sunitско hanafitskog i sunitско-šafiitskog vjerovanja. U posljednje vrijeme jača utjecaj sunitско-hanbalitskog vjerovanja.

9. Irak – oko 90% stanovništva su muslimani. Na sjeveru žive Kurdi, Arapi i Turci koji u većini pripadaju sunitско-hanafitskom i sunitско – šafiitskom vjerovanju. U južnom Iraku žive šiiti, sljedbenici „12 imama“.

10. Iran – oko 98 % muslimani su. Državna je vjera šiitska sljedba 12 imama.

11. Izrael – oko 14 % stanovništva (ne računajući područja Zapadne obale i Gaze) muslimani su, sunitско-šafiitskog vjerovanja.

12. Indonezija – država u kojoj živi bročano najveći broj muslimana, oko 197 milijuna ili oko 90 % ukupne populacije, sunitско-šafiitskog vjerovanja.

13. Jemen – oko 99 % muslimani su. Gotovo polovica stanovništva sa sjevera zemlje šiitski su Taiditi te oko 50 000 ismailita. Ostatak su, kao i većina koja živi na jugu, sljedbenici sunitско-šafiitskog vjerovanja.

14. Jordan – oko 96 % muslimani su sunitско-šafiitskog vjerovanja. Ima manji broj pripadnika Hanblitita i Malikita.

15. Katar – gotovo svi stanovnici muslimani su, sunitско-vahabitskog vjerovanja.

16. Kuvajt – gotovo svi stanovnici Kuvajta muslimani su, sunitско-vahabitskog vjerovanja. Doseljenici iz Irana i iz zemalja Azije gdje prevladavaju šiiti, šiitskog su vjerovanja.

17. Libanon – od oko 4,3 milijuna stanovnika Libanona, procjenjuje se da su oko 60 % muslimani (nešto više od polovice sunitско-šafiitskog vjerovanja, a ostali pripadaju šiitskom vjerovanju). U Libanonu također živi većina Druza kao neislamske vjerske zajednice koja je proistekla iz šiitskog vjerovanja.

18. Maroko – oko 95 % stanovništva muslimani su, uglavnom sunitско-malakitskog vjerovanja.

19. Njemačka – oko 4 % ukupnog stanovništva muslimani su. Većina su suniti. Procjenjuje se da šiita u Njemačkoj živi oko 125 000.

20. Pakistan – oko 97 % stanovništva muslimani su, od čega 80 % sunitско-hanafitskog vjerovanja. Oko 20 % sljedbenici su šiita – 12 imama.

21. Saudijska Arabija – gotovo svi stanovnici muslimani su sunitско-vahabitskog vjerovanja. U istočnom dijelu zemlje žive šiiti – sljedbenici „12 imama“, a na jugu zemlje šiiti – Zejdije.

22. Sirija – oko 87 % stanovništva muslimani su. Većina od oko 68 % sunitsko–šafiitskog su vjerovanja, a ostali pripadaju Alavitima, Druzima i Ismailitima.

23. Sudan – oko 72 % stanovništva muslimani su (uglavnom naseljavaju sjeverni dio zemlje). Uglavnom pripadaju sunitsko–malakitskom vjerovanju, a dijelom i hanafitskom.

24. Tunis – oko 92 % stanovništva muslimani su. Uglavnom su sljedbenici sunitsko–malakitskog vjerovanja, dijelom i hanafitskoga. Na otoku Djerbi živi nekoliko tisuća ibadita.

25. Turska – gotovo 98 % stanovništva muslimani su, pripadaju sunitsko–hanafitskom vjerovanju. Pored njih živi i manjina šiita – sljedbenici „12 imama“ i alavita.

26. Ujedinjeni Arapski Emirati – oko 97 % stanovništva u sedam emirata muslimani su, sunitsko–malakitske, odnosno sunitsko–hanbalistke škole. Dospeljenici iz Irana i Indije šiiti su – sljedbenici „12 imama“.

Poslanje islama (arap. Da'wa), pored širenja islamske vjere na dotadašnje nevjernike, ujedno je i učvršćivanje postojeće vjere samih muslimana. Naime, prema mišljenju islamskih teologa, pod utjecajem zapadne kulture (sekularizam i materijalizam), mijenja se i u muslimana stupanj i razina prihvaćanja te prakticiranja islama. Stoga je prijeko potrebna njihova reislamizacija. Takvo je mišljenje pokrenuo Hasan al-Banna (1906-1949.) osnivač „Muslimanskog bratstva“. Prema njegovu mišljenju, Musliman mora „raditi prvo na sebi, tek potom može proširiti svoje djelovanje na rodbinu, prijatelje, znance te na ukupnu muslimansku zajednicu – Ummau“, odnosno, mora se vratiti izvornom, pravom islamu.

Primirje (arap. sulh, njem. Waffenstillstands) obveza je muslimana koji su u političkom, gospodarskom te posebno u vojnom pogledu slabiji od svog protivnika. Provodi se u „ratnim područjima“ (arap. dar-al-harb) kao pauza u provođenju Jihada koja ne smije trajati dulje od 10 godina i za vrijeme koje muslimani moraju toliko ojačati da bi mogli uspješno nastaviti prije započeti Jihad.

Proroci (arap.al-anbiya, an-nabi, njem. Propheten) u islamu su (najvažniji), prema Kur'anu: Abraham (arap. Ibrahim, al-Khalil), Mojsije (arap. Musa, njem. Moses), Isus (arap. Isa), Hud, Shu'aib, Salih, Muhamed. Potrebno je napomenuti da muslimani vjeruju u Isusa kao jednog od najvećih proroka, ali vjerovanje da je Isus i sin Božji smatra se najvećim grijehom.

Radikalni islamizam – ideologija prema kojoj su sva sredstva, uključujući nasilna i teroristička, dopuštena da bi se ispunila ideja islamizma.

Ramazan (Ramadan) deveti je mjesec islamskoga kalendara tijekom kojeg muslimani moraju postiti od zore do sumraka kao znak sjećanja na objavu koju je Muhamed primio od

Allaha zadnjih dana tog mjeseca. Trudnice, dojilje te stari i bolesni izuzeti su od posta, uz obvezu naknadnog, kad se za to steknu uvjeti, ispunjavanja te obveze.

Ramazanski post – vidi Saum.

Reislamizacija javlja se krajem 70-ih godina 20. stoljeća u mnogim zemljama islamskog svijeta kroz pojavni oblik stalnog nošenja odjeće u skladu s islamskim pravilima. U javnosti se sve više počinje tražiti povratak tradicionalnih islamskih vrijednosti kao osnove organizacije u obitelji i zajednici. Glavni su zagovornici bili Mustafa Mahmoud (rođen 1921.) i „slijepi šejik“ ‘Abd al-Hamid Kishk (rođen 1933.). Uspješno izvedena islamska revolucija u Iranu dodatno je potaknula poticatelje islamizacije društva. Dodatnu važnost tim nastojanjima pružila im je činjenica da je zapadni svijet ovisan o energetske izvorima koji su uglavnom pod kontrolom islamskih zemalja.

Salafiti (prethodnici) pripadnici su čiste islamske sunitске sekte koja se pojavila u 19. stoljeću u Egiptu, kao intelektualni pokret na sveučilištu al-Azhar koji su povelili Muhhamd Abduh (1849.-1905.), Jamal al-Din al-Afgani (1839.-1897.) te Rashid Rida (1865.-1935.). Budući da su isključivo prihvaćali autoritet Kur’ana i Sune, s vremenom su se, u vjerovanju, približili Vahabitima. Inzistiraju na potpunom i nedvosmislenom povratku načina življenja u skladu s islamskim naukom. Stoga svakim svojim djelom i postupkom pokušavaju imitirati proroka Muhameda. Istovremeno aktivno rade na širenju islama i jačanju panislamizma. Danas je taj pojam gotovo potpuno povezan s islamskim fundamentalistima. Pojam salafiti-jihadisti vrlo se čvrsto povezuje s Osamom Bin-Ladenom i Al Qaidom jer Osama bin Laden opravdanje i povod svog djelovanja crpi upravo iz salafizma.

Salat (moljenje, perz. Namaaz) drugi je stup islama i označava obvezu vršenja molitve u točno određeno vrijeme i na točno određeni način (suniti pet puta dnevno: u zoru, u podne, poslije podne, na zalazak sunca, uvečer; šiiti mogu moliti samo tri puta dnevno).

Savm (saum, post, arap. Saum, njem. Fasten) četvrti je stup islama i označava post u mjesecu Ramazanu (Ramadan) koji musliman mora provoditi tako da se potpuno uzdrži od jela i pića, u točno određenom vremenskom razdoblju od zore do sumraka. Svrha je posta zahvalnost Bogu (Allahu).

Sekularizacija (engl. secularization, njem. Saekularisierung) odvojenost države od vjere kao jedno do temeljnih načela muslimana–modernista.

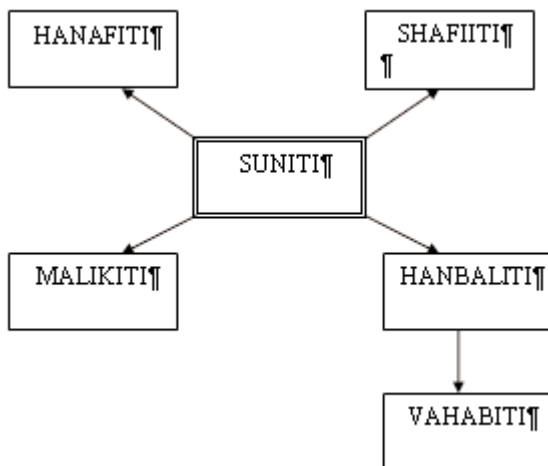
Selam Alejkum (arap. Es-Selamu Alejkum, Assalamu alaikum, njem: Selam Aleikum; tur: Selam Aleyuem) – pozdrav kojemu

je značenje: Mir s tobom. Na pozdrav se odgovara: Alejkumu Selam.

Septimiti – vidi Šiiti.

Sufisti pripadnici su jednog od najvažnijih islamskih mističkih pokreta, sufizma (tesavuf, arap. tasawuf, perz. Erfan), nastalog u 8. stoljeću. Protivili su se svjetovnosti tada vladajuće kalifske Omejidske dinastije, odricali se imovine, pokušavali živjeti asketskim načinom života. Nosili su halje od grube vune (arap. suf), po čemu su i dobili ime. Sufisti su često imali problema s vladajućima u islamu zbog svojih stavova, ali u običnom su puku bili vrlo cijenjeni i poštovani. Danas su članovi ovog reda prihvaćeni i od sunita i od šiita zbog bliskosti njihovih stavova. Stoga Sufisti svojim djelovanjem pokušavaju povezati i sjediniti stavove sunita i šiita. Organizirani su, od 12. stoljeća, kroz tarikate (dobro organizirana, čvrsto povezana mistična bratstva koja predvodi duhovni vođa šeik (šejh, pir).

Suna (arap. sunna, Sunet, „uobičajeno djelovanje, uvedeni običaj“) skup je zapisa o životu i djelovanju proroka Muhameda, odnosno skup vjerskih načela izvedenih iz uobičajene tradicije svakodnevnoga života članova muslimanske zajednice. Drugi je izvor pravnih i vjerskih normi koje musliman mora poštovati. Postoji nekoliko priznatih sunna, ovisno o vjerskim školama u kojima su iste nastale (uglavnom u 8. stoljeću). Prema vjerovanju Sunita, Suna i Hadit vrlo su bliski i jedno drugo nadopunjuju.

Suniti (arap. sunni, njem. Sunniten) prihvaćaju autoritet i djelovanje četiri kalifa kao legitimnih nasljednika proroka Muhameda te zakonodavstvo kojim rukovode pravi stručnjaci muslimanske zajednice. Čine većinu od oko 85 % današnjih muslimana. Također priznaju djelovanje i nauk po kojem se

ravnaju, četiri islamske pravne škole (Hanafitske, Hanbalitske, Malikitske, Šafiitske), koje podučavaju nauk proroka Muhameda i sudjeluju u definiranju muslimanske zajednice. S vremenom su se suniti podijelili na nekoliko grana i podgrana (glavna podjela prikazana je u tabličnom prilogu).

Šehadet (šehada, molitva, arap. shahada, engl. shahadah) prvi je stup islama i određuje javno ispovijedanje monoteističke naravi islamske vjere. Svaka molitva počinje iskazom potvrđivanja ovog stupa islama riječima: „La Ilaha Illa Allah; Muhammad rasul Allah“ – „nema drugog Boga do Allaha“ te se nastavlja riječima „i Muhamed je njegov Prorok“..

Šehid (mučenik, svjedok u krvi, svjedok vjere, arap./perz. shahid, njem. Maertyrer, Schahid) svaka je osoba koja je u borbi za islam ili braneći islam izgubila život. Prema Kur'anu, svaki „mučenik vjere“ prima nagradu za svoje mučeništvo: svi njegovi ili njezini grijesi trenutno su oprosteni, otvorena su mu rajska vrata, bit će okrunjen krunom slave, može se „zauzeti“ kod Boga za svojih 70 rođaka, oženit će 72 djevice iz Raja, u grobu će ga oba anđela smrti Munkar i Nakir tražiti te će se vratiti na zemlju u vrijeme posljednjega suda (nakon povratka Mahdia), kad će ponovo moći slavno umrijeti za svoju vjeru. Da bi se pokazalo da su umrle osobe stekle status mučenika, pokapaju se u odjeći u kojoj su bili u trenutku svoje smrti. Na grobu mučenika ne se mole molitve kao za druge umrle jer se smatra da su činom svoje mučeničke smrti odmah stekli pravo na svoje mjesto u raju. Pojam mučeništva se, kod šiita, dodatno potiče mučeničkom smrću imama Huseina (sina imama Alija). Kult mučeništva osobito je ojačao među šiitima tijekom Iransko-iračkog rata (1980.-1988. godine). Prema riječima Ajatolaha Khomeinija, smrt u ratu za vjeru najuzvišeniji je događaj koji se može dogoditi muslimanu.

Šeik (arap. shaikh, engl. Sheik, njem. Scheich – „častan čovjek“) ima nekoliko značenja. U općem smislu, naziv šeik dobiva starija osoba koja je vođa određenog plemena ili zajednice. Taj naziv ujedno nose i vođe sufističkih bratstava. Ujedno i glavni profesori/direktori na Sveučilištu al-Azhar nose titulu šeika.

Šerijat (arap. shari'a, njem. Scharia) islamski vjerski zakonik (osnova pravnog sustava u društvu organiziranom prema odredbama Kur'ana), koji dijelom proizlazi iz Kur'ana, a drugim se (većim) dijelom oslanja na praktično djelovanje proroka Muhameda. Odredbe šerijata također se izvode i iz Idžme i Kijasa. Obično se dijeli na ono što je Allah naredio, ono što je preporučio, ali izvođenje čega nije obvezatno, ono što je ostavio neodređeno, ono što je otklonio a nije zabranio te na ono što je izričito zabranjeno. Šerijat je tijekom vreme-

na pretrpio mnoge izmjene jer je razvijan u skladu sa stavovi-
ma različitih generacija islamskih pravnih znanstvenika.

Šiiti (Šije, član Alijeve stranke, Alijev sljedbenik, od arap. shi'at Ali, engl. Shia, Shiite, njem. Schiiten) manjinska su grupa današnjih muslimana. Čine oko 10-15 % muslimanske populacije i uglavnom su naseljeni u Iranu, južnom Iraku te Libanonu. Najbrojniji su sljedbenici grane koja priznaje 12 imama (Duodecimiti, arap. ithna asharya, engl. Twelvers, imami, 12. Shias; njem. Zwoelferschia). Šiiti, za razliku od sunita, vjeruju da je četvrti kalif Ali (Alija) jedini pravi nasljednik Muhamedov i zato ga nazivaju imamom. Zbog toga se šiiti ponegdje nazivaju i imamiti (engl. Imami, arap. Imamiya, njem. Imamiten). Također se negdje nazivaju i po šestom imamu Ja'far al-Sadiqu, Jafarije (arap. Ja'fariya). Za šiite je imamat, kao oblik organizacije društva nasljedan i pripada isključivo imamima, potomcima imama Alija. Prema njihovom mišljenju, imami su jedini i stvarni nepogrješivi tumači Kur'ana. U isto vrijeme samo jedna osoba može biti imam, nasljednik Prorokov. Kod šiita je mučeništvo i patnja vrlo izražena zbog činjenice mučeništva imama Alija i njegovoga sina Huseina (koji se obilježava ritualnim obredima desetog dana prvog mjeseca muharema).

Prema šiitskom vjerovanju (grane sljedbenika 12 imama, duodecimita koji su najbrojniji među šiitima) ove su osobe priznati imami:

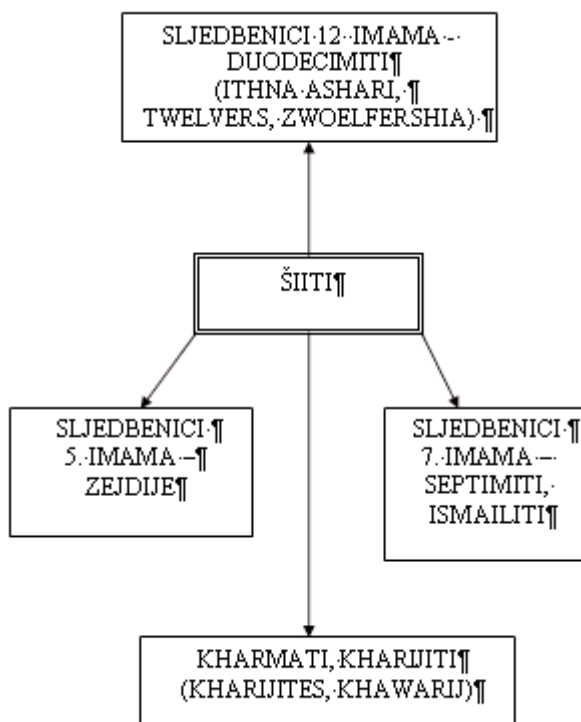
1. Ali ibn Abi Talib, poznat i kao Amir al-Mu'minin („vladar/zapovjednik vjernika“), umro 661. godine, pokopan u Nadžafu, Irak;
2. al-Hasan ibn Ali ibn Abi Talib poznat i kao al-Mujtaba („izabrani“), sin Muhamedova (proroka) usvojenog sina i prvog imama Alija, rođen 624. u Medini, umro 669. godine, pokopan u Medini;
3. al-Husain ibn Ali ibn Abi Talib, poznat i kao Saiyid ash-shuhada („glavni mučenik“), sin Muhamedova (proroka) usvojenog sina i prvog imama Alija, umro 680. godine, pokopan u Karbali (Kerbela), Irak;
4. Ali Zayn al-Abidin, poznat i kao „ukras žrtvovanih“, umro 714. godine,
5. Muhammad al-Baqir, poznat i kao „stvarni raskolnik“, umro 733. (neki izvori spominju 731.) godine, pokopan u Medini;
6. Ja'far al-Sadiq poznat i kao „Iskreni“, umro 765. godine, pokopan u Medini;
7. Musa al-Kazim, umro 799. godine, pokopan u mjestu Kazimiya pored Bagdada u Iraku;
8. Ali al-Rida (perz: Ali al-Riza), poznat i kao „onaj koji se sviđa Bogu“, umro 818. godine, pokopan u mjestu Tus, Iran;

9. Muhammad al-Jawad al Taqi poznat i kao Hrabri, umro 835. godine, pokopan u mjestu Kazimiya pored Bagdada u Iraku,

10. Ali al-Hadi an-Naqi, poznat i kao „Predvodnik“, umro 868. godine, pokopan u mjestu Samarra, Irak;

11. al Hasan az-Zaki al-Askari, (Hassa al-'Askari) poznat i kao „čisti, onaj koji živi kod Boga“, umro 874. godine, pokopan u mjestu Samarra, Irak;

12. Muhammad al-Mahdi al-Muntazar, poznat i kao „očekujući Mahdi“, gdje Mahdi znači i („onaj koji je vođen od Boga“).

≡ T

Šura (engl. Shura, vijeće, savjetovanje, naziv 42. Sure u Kur'anu) način je na koji su, kako se vjeruje, u rano doba Arapi birali vođu plemena. Liberali u islamu (modernisti) drže da se islamske vođe trebaju birati upravo u Šuri, odnosno parlamentu, jer je to jedan od pokazatelja razvoja demokracije u islamu, ali i nastavak tradicije jer su prvi kalifi birani upravo na sastancima Šure. Istovremeno, Šura ima i pokretačku ulogu u promjenama i revolucijama, kao što je bila u Iranu 1979. godine. Treba naglasiti razliku u prihvaćanju biranja

kalifa/imama od Šure kod sunita i šiita: suniti je prihvaćaju i predlažu kao nešto što je jasno utvrđeno Kur'anom, a šiiti je u tom slučaju odbacuju.

Taliban (arap./perz. „onaj koji traži“) pojam je koji ima nekoliko značenja: označava studenta islamskih znanosti ali i utjecajnu fundamentalističku grupu u Afganistanu (čiji su članovi uglavnom Paštuni). Tumačenje islama kod Talibana, nastalo je pod utjecajem Deobandske (sunitsko – hanafitske) vjerske škole JUI (Jam'iyat-e 'Ulama-e islam) iz Pakistana. Njezino ideološko središte nalazi se u „Ustanovi za stručna i pravna mišljenja“ (Dar al-ifta' wa-l-irshad) u Karachiu. Voditelj te ustanove muftija je Rashid Ahmad, za kojeg se drži da je i duhovni učitelj talibanskog vođe mule Muhammada Umara (Omar) Mujahida. Talibani su, osvojivši vlast u Afganistanu, u skladu sa svojim vjerovanjem, osnovali državu naziva „Islamski Emirat Afganistan“.

Tavhid (tevhid, engl. Tawheed, njem. Tawhid) jedan od središnjih pojmova u islamu jer potpuno i nedvosmisleno označava monoteističku narav islama (za razliku od npr. kršćanstva u kojem se ističe tro-jedinstvo Boga – Otac, Sin i Duh Sveti).

Tekbir - vidi Allahu Akbar

Ulema (arap. alim, ulama, njem. Gelehrte), „oni koji znaju“, učitelji islamskoga prava u islamskom društvu koji imaju isključivo pravo davanja pravnih tumačenja pojedinih pitanja (oblik je jednine alim). Svoje stavove temelje na Kur'anu, Hadisu, Kijasu, Idžmi, Duruji (arap. dururiyya – načelo nužnosti upravljanja) i Istihsanu (u dobroj namjeri). Kod šiita uleme imaju osobitu važnost i ulogu jer su učitelji najvišeg ranga, ajatolasi, izravni nasljednici imama koji imaju zadaću upravljanja odnosno vladanja zemljom i društvom.

Umm (Um, Umme) – majka, koristi se uz ime neke osobe (Umm + ime djeteta) da bi se pobliže označila dotična osoba (npr. Umm Ahmad znači Ahmadova majka); u varijanti naziva Umm Ahmad bint Muhamad znači: Ahmadova majka i istovremeno kći Muhamedova.

Umma (Umet, arab. Ummah Wahida – jedna zajednica) naziv je za cjelokupnu islamsku zajednicu svih muslimana (Kur'an 3:104) koja se temelji na zajedničkoj vjeri i pravnom sustavu. Stoga u islamu ne postoji nacionalizam kao takav (koji se povezuje s pripadnošću nekom narodu, naciji, etnicitetu) nego kao vjerska zajednica bez obzira na nacionalnu pripadnost. Umma, kao nadnacionalna jedinstvena zajednica islamskih vjernika oblik je organiziranja i djelovanja muslimana (o tome je u „Islamskoj deklaraciji“ pisao Alija Izetbegović), a u skladu s pravilima izrečenim u Kur'anu, Suni i prema šerijskom zakonu. Prva je Umma organizirana nakon Muhamedova dolaska u Medinu 622. godine kao jedinstve-

na politička i vjerska zajednica Muhameda i njegovih sljedbenika. Kroz Ummu se podržava i potiče panislamizam kao oblik povezivanja članova islamske zajednice bez obzira na granice država u kojima žive, uključujući i nemuslimane kao manjinu. Njezino ponovno osnivanje u smislu u kojem je postojala za vrijeme proroka Muhameda i prvih nekoliko kalifa (kad je imala značenje vjerskog i političkog jedinstva) prihvaćaju i danas islamski fundamentalisti.

Vahabiti (Wahabiti, engl. Wahabbiya, njem. Wahhabiten) članovi su čistog islamskog fundamentalističkoga pokreta koji je osnovao Muhammad ibn 'Abd al Wahhab (1703.-1792.). Vahabiti prihvaćaju, jedino i potpuno, autoritet Kur'ana i Sune te ističu prijeku potrebu življenja na način na koji je život (a samim time i zajedništvo i neodvojivost vjere i politike) živio prorok Muhamed. Vahabiti ističu snažni monoteistički smisao islama, tvrdnjom da su svi drugi, osobito politeisti, nevjernici (arap. kafir) protiv kojih je vođenje Jihada obveza. Jihad se treba voditi sve dotle dok se nevjernici ne pobijede, odnosno dok ne prihvate vahabitsko tumačenje islama. Pobijedeni istovremeno moraju i priznati potpunu svjetovnu vlast vladara (emira) iz obitelji Sa'ud. Vahabiti provode potpunu zabranu konzumiranja alkohola i duhana. Brijanje, odnosno šišanje brade i brkova, te korištenje islamske krunice vahabitima je zabranjeno jer je u suprotnosti s Prorokovom Sunnom. Odlazak na zajedničku molitvu petkom (salat) obveza je svakog muslimana. Čak se i oni muslimani koji ne ispunjavaju tu obvezu kao i oni koji ne daju zekat, proglašavaju nevjernicima i njih se, u Jihadu, smije ubijati. Vahabiti su u svom vjerovanju dali iznimno veliku važnost pojmu Jihada. Ova vjera ima iznimnu važnost i utjecaj u Saudijskoj Arabiji, odakle se širi na druga područja. Naime, 1746. godine vahabizam se širi na Arapskom poluotoku jer je prihvaćen od članova najutjecajnijeg plemena, Banu Sa'ud. Potom vođa plemena, Muhammad ibn Sa'ud počinje Jihad protiv drugih muslimana na Arapskom poluotoku jer ih je, u skladu s vahabizmom, proglasio nevjernicima. Godine 1805. osvaja Meku, a godinu kasnije i Medinu. Rijad je posljednje mjesto koje je vahabitski vođa 'Abd al-'Aziz ibn Sa'ud, osvojio 1902. godine. Vahabizam se danas širi uz snažnu financijsku i drugu podršku Saudijske Arabije (dijeljenjem Kur'ana na matičnim jezicima naroda na tim područjima, gradnjom džamija, organiziranjem vjerskog odgojno-obrazovnog sustava). Studenti dobivaju stipendije, plaćena putovanja u Saudijsku Arabiju i druge pogodnosti da bi se bolje i čvršće povezali sa naukom vahabizma te ga nakon povratka u zemlje i područja odakle su došli, mogli uspješno nastaviti širiti.

Zejdije (arap. Zaidiya, engl. Zaydis, Fiver, njem. Zaiditen) jedna su od grana šiita, žive uglavnom na području današnjeg Jemena (Hasanidi). Njihov je „osnivač“ Zaid, sin Ali Zain al-'Abidina. Za razliku od ostalih šiita, ne ograničavaju broj imama na 12 te njihovu ulogu tumače na način bliži ulozi kalifa u sunitском vjerovanju (zato ih često nazivaju i sljedbenicima „5. sunitске vjerske škole“). Odnosno, imam nije superioran nego se za svoj status mora izboriti osobnim postignućima koja moraju biti prepoznata u zajednici. Budući su u svom vjerovanju određuju prema petom imamu, naziva ih se i kao sljedbenicima 5. imama. Prema njihovu uvjerenju, a što je bitno drugačije u odnosu na druge šiite, 12. imam Mahdi nije nestao nego ga je naslijedio drugi imam. Tako je red imama uspješno nastavljen i do sadašnjosti.

Zekat (milostinja, Zakat) treći je stup islama i označava vjerski doprinos koji osoba mora dati zajednici, odnosno onima „koji su manje sretniji od onoga koji daje, a iz iste su vjerske zajednice“.

Zemlja dva sveta grada (njem. Land der zwei Heiligen Staetten) pojam kojim se rječnikom terorista označava Saudijska Arabija (sveti gradovi su Meka i Medina).

Zemlja dviju rijeka (engl. Land of the Two Rivers, njem. Zweistromland) pojam kojim se rječnikom terorista označava Irak (dvije su rijeke Eufrat i Tigris).

Izvori:

1. Ralf Elger (izdavač, urednik), Friedrike Stolleis (suradnica): „Kleines Islam-Lexikon – Geschichte – Alltag – Kultur“, Bundeszentrale fuer Politische Bildung, Bonn, 2004.
2. Peter Heine: „Terror in Allahs Namen – Extremistische Kraefte im Islam“, Bundeszentrale fuer Politische Bildung, Bonn, 2004.
3. Werner Ende/Udo Steinbach (urednici): „Der Islam in der Gegenwart“, Bundeszentrale fuer Politische Bildung, Bonn, 2005.
4. „Religije svijeta – Enciklopedijski priručnik“ – Kršćanska sadašnjost/Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1987.
5. C. Partridge (ur.): „Enciklopedija novih religija“, Naklada Ljevak, Zagreb, 2005.
6. Richard C. Martin (ur.): „Thomson-Gale Encyclopedia of Islam and Muslim World“, 2004.
7. www.globalsecurity.org/military/intro/islam-salafi.htm, 25.05.2007.
8. <http://engl.wikipedia.org/wiki/Salafism>, 25.05.2007.

9. www.ic.omskreg.ru/~religion/eng/islam/kult/bahaism.htm, 25.05.2007.
10. www.bbc.co.uk/religion, 25.05.2007.
11. www.znaci.com, 09.08.2007.
12. Hans Hofer (urednik): „Yemen“, APA Publications, Singapore, 1992.